

ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС НОВЕЛ МАРІ НДІАЙ “TROIS FEMMES PUISSANTES”

IMAGOLOGICAL DISCOURSE OF MARIE NDIAYE'S NOVEL “TROIS FEMMES PUISSANTES”

Павлич М.Ю.,

*orcid.org/0009-0006-5180-4780**студентка V курсу факультету іноземних мов**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Бігун О.А.,

*orcid.org/0000-0003-3977-3361**доктор філологічних наук, професор,**завідувач кафедри французької філології**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

У статті досліджено імагологічний дискурс у новелах сучасної французької письменниці Марі Ндіай “Trois femmes puissantes”. Основна увага зосереджена на репрезентації образу Іншого в контексті постколоніальної культури, багатокультурної взаємодії, міграційного досвіду та гендерної маргіналізації. Виходячи з міждисциплінарного підходу, поєднано методи літературознавчого аналізу, імагології, гендерної критики та постколоніальної теорії.

У центрі аналізу – три жіночі постаті, які опиняються на межі соціального, культурного й особистісного відчуження. Доведено, що Інший у текстах Ндіай – це не лише носій іншої культури чи раси, а й будь-який індивід, який зазнає соціального виключення, втрати голосу, суб'єктності або тілесної автономії. Особлива увага приділена тому, як у текстах функціонують ключові символи іншості: тіло, дім, мовчання, дорога, простір, які мають метафоричне навантаження та репрезентують втрату або трансформацію ідентичності.

Розглянуто специфіку наративної структури текстів Ндіай, що базується на фрагментарності, поліперспективності, деконструкції хронології, що, у свою чергу, віддзеркалює розірвану, нестабільну природу жіночої ідентичності у ворожому до неї соціальному полі. З'ясовано, що імагологічний дискурс письменниці перетинається з феміністичною критикою, відкриваючи можливості для аналізу того, як гендер, раса, клас і простір взаємодіють у процесі формування Іншого. У підсумку робиться висновок про те, що твори Марі Ндіай не лише проблематизують інституційні механізми виключення, але й пропонують нові моделі художнього висловлювання, в яких ідентичність постає як нестабільний, конфліктний, але відкритий до переосмислення процес. Дослідження підтвердило, що імагологічний дискурс у «Trois femmes puissantes» має багатовимірний характер і розкриває складну динаміку взаємодії між національною, культурною та гендерною ідентичністю. Новели Ндіай демонструють, що Інший – це не лише етнічна чи соціальна категорія, а й екзистенційний стан, що формується як зовнішніми, так і внутрішніми факторами.

Ключові слова: імагологія, Інший, ідентичність, постколоніальна література, французька література, Марі Ндіай.

The article explores the imagological discourse in the novelas “Trois femmes puissantes” by contemporary French writer Marie NDiaye. The main focus is on the representation of the Other within the context of postcolonial culture, multi-cultural interaction, migratory experience, and gender marginalization. Based on an interdisciplinary approach, the study combines literary analysis, imagology, gender criticism, and postcolonial theory.

Central to the analysis are three female characters who find themselves on the margins of social, cultural, and personal alienation. The article argues that the Other in NDiaye's texts is not only a bearer of racial or cultural difference but also any individual subjected to social exclusion, loss of voice, subjectivity, or bodily autonomy. Special attention is paid to the symbolic function of the body, home, silence, road, and space as metaphors for loss, transformation, or crisis of identity.

The study also investigates the narrative structure of NDiaye's prose, marked by fragmentation, multiperspectivity, and the deconstruction of chronology, reflecting the unstable and ruptured nature of female identity within a hostile social environment. It is concluded that NDiaye's imagological discourse intersects with feminist criticism and provides a platform for analyzing the interrelations of gender, race, class, and space in shaping the Other. Ultimately, the article asserts that her works not only challenge institutional mechanisms of exclusion but also articulate new literary models in which identity is a dynamic, conflict-ridden, yet reconfigurable process. The study has confirmed that the imagological discourse in “Trois femmes puissantes” is multidimensional and reveals the complex dynamics of interaction between national, cultural, and gender identities. Ndiaye's novels demonstrate that the Other is not only an ethnic or social category, but also an existential condition shaped by both external and internal factors.

Key words: Imagology, the Other, identity, postcolonial literature, French literature, Marie NDiaye.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві зростає інтерес до міжкультурної комунікації, постколоніальної критики та спо-

собів репрезентації Іншого в художньому тексті. З огляду на динамічні процеси глобалізації, масової міграції та переосмислення культур-

ної ідентичності, актуальним стає дослідження механізмів, за допомогою яких література конструює образи іншості. Одним із перспективних методологічних підходів до вивчення цього феномена є імагологія – міждисциплінарна галузь, що аналізує уявлення про Іншого в текстах різних типів. Особливо плідним цей підхід є у дослідженні творів письменників, що працюють на межі культур, як-от Марі Ндіай, яка у новелах “Trois femmes puissantes” створює складний наратив, сповнений культурних, етнічних і гендерних ускладнень.

Аналіз досліджень. У європейському літературознавстві імагологія набула розвитку завдяки працям Луї-Поля Бетца, Й. Леєрссена, М.-Ф. Гійяра, які окреслили засади вивчення стереотипів і культурних уявлень у художній літературі. Дослідники акцентують на дихотомії “свій – чужий”, а також на ролі текстів у формуванні ментальних карт і національних міфів. В українському науковому дискурсі питання імагології поступово інтегрується в загальне поле гуманітарних студій, однак досі не отримало системного осмислення в контексті аналізу сучасної французької літератури. Зокрема, творчість Марі Ндіай, яка репрезентує пограничну культурну свідомість і звертається до теми Іншого у багатьох її проявах, залишається малодослідженою в українському академічному середовищі. Водночас її новели становлять значний інтерес для імагологічного аналізу, оскільки в них втілено низку типових для постколоніального дискурсу сюжетів і образів, які варто інтерпретувати крізь призму національної, культурної, гендерної та соціальної ідентичності.

Мета статті. Метою статті є здійснення комплексного аналізу імагологічного дискурсу у новелах Марі Ндіай “Trois femmes puissantes”, зосередженого на репрезентації образу Іншого через призму міжкультурного, гендерного та символічного компонентів. Дослідження покликане виявити, яким чином письменниця деконструює стереотипні уявлення про Іншого та формує багатовимірну картину іншості у сучасному французькому суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Імагологічний підхід до аналізу художнього тексту передбачає розгляд літератури як засобу відтворення уявлень про інші культури, нації та соціальні групи. У новелах “Trois femmes puissantes” Марі Ндіай зосереджується на трьох героїнях – Норі, Фанті та Хаді Діатті – чий історії розкривають досвід іншості на різних рівнях: культурному, національному, гендерному та екзистенційному.

У новелах Марі Ндіай “Trois femmes puissantes” кожна з головних героїнь репрезентує складний і багатограний образ Іншого, що формується в контексті специфічних соціокультурних умов, які накладаються на досвід расової, етнічної, гендерної, класової та психологічної відчуженості. Нора, маючи подвійне походження – французьке та сенегальське – опиняється в ситуації ідентифікаційного розриву: вона водночас належить і не належить до обох культур. Повертаючись до Сенегалу, вона усвідомлює глибоку прірву між собою та власним походженням, виявляючи, що її європейська соціалізація не дозволяє їй віднайти спільну мову з батьківською культурою. Однак у межах французького суспільства її африканське коріння зумовлює сприйняття її як “чужої”, позбавленої повноцінної інтеграції. Таким чином, Нора стає уособленням гібридної ідентичності, розірваної між двома системами цінностей, які жодна з яких не приймає її цілковито.

Фанта уособлює досвід Іншого через призму гендерно-расової дискримінації та еміграційного травматизму. Як іммігрантка, вона втрачає не лише право на голос у суспільному дискурсі, але й здатність до самореалізації. Її присутність у французькому соціумі постійно маркується як недоречна, а її ідентичність – як така, що підлягає систематичному пригніченню. Фанта позбавлена можливості висловлювати свої почуття і думки, оскільки її слова не мають ваги в умовах чужої культури, що відмовляється визнавати її повноцінним суб’єктом. Цей досвід трансформується в стратегічне мовчання, яке є одночасно актом виживання і жестом опору.

Хаді Діатта постає як радикалізована фігура Іншого, чия тілесність і мовчазна присутність репрезентують крайню форму соціального виключення. Вона не лише іммігрантка, але й безпритульна, маргіналізована жінка, позбавлена будь-яких ознак суб’єктності у соціальному просторі. Її тіло стає простором насильства і символом повної втрати контролю над власним існуванням, що ілюструє граничну форму відчуження та втрати людської гідності. Її історія демонструє, як соціальні структури не лише не інтегрують Іншого, але й активно витісняють його з кола можливого людського досвіду, зводячи до статусу тіла як “вантаж”, “тіні”, “зайвого елементу” у колективній свідомості.

Усі три образи розгортаються в межах глибоко символічної системи, яку створює Ндіай. Авторка використовує ключові елементи простору й тілесності як засоби метафоризації іншості. Тіло у її тексті втрачає індивідуальність

і стає носієм чужості, маркером відторгнення та репресії. Мовчання героїнь – не просто відсутність вербального висловлювання, а симптом системного позбавлення голосу, коли слово втрачає здатність викликати реакцію чи змінювати дійсність. Дорога, яку проходять персонажі, перетворюється на алегорію мандрівки в межах особистісного становлення, болісного пошуку ідентичності, що не має чітких орієнтирів у культурному ландшафті. Дім, у свою чергу, символізує втрачену опору, непридатність колишніх форм укорінення, які більше не здатні забезпечити відчуття належності чи стабільності. У такий спосіб авторка демонструє, що іншість не є зовнішнім атрибутом чи рисою, а глибоким екзистенційним станом, обумовленим соціальними структурами, які витісняють індивіда за межі нормативного простору [3].

У художньому світі Марі Ндіай категорія Іншого постає не лише як традиційне уявлення про носія іншої расової, етнічної чи культурної ідентичності, але й набуває значно ширшого, екзистенційного та символічного виміру. Авторка пропонує складну модель іншості, яка не обмежується геополітичними чи расовими маркерами, а передусім виявляється як стан буття, зумовлений соціальними механізмами виключення, травматичними особистими досвідами, втратами ідентичності та руйнуванням міжсуб'єктного зв'язку. Така концептуалізація іншості руйнує бінарні уявлення про “свого” і “чужого”, “інтегрованого” і “виключеного”, натомість пропонує динамічну модель, у межах якої Іншим може стати будь-хто, незалежно від етнічної чи культурної приналежності, за умови втрати соціального статусу, суб'єктності або мовної активності [4, с. 360].

Ндіай систематично демонструє, що іншість може бути внутрішньою трансформацією, спричиненою соціальним або особистим досвідом ізоляції, приниження чи деперсоналізації. Так, навіть персонажі, які формально належать до доміантної культури – наприклад, мають французьке громадянство, білий колір шкіри або вищу освіту, – можуть опинитися в позиції Іншого, якщо втрачають символічний капітал, засоби захисту або соціальні зв'язки. Їхнє виключення з системи соціальної підтримки спричиняє радикальну зміну статусу: вони більше не є “іншими” у класичному етнографічному сенсі, але стають Іншими в сенсі відчуження, ізоляції та відмови у визнанні.

Іншістю в такому разі позначається не лише культурна або расова інакшість, а насамперед

втрата видимості й чутності в соціальному просторі. У творах Ндіай ця трансформація часто супроводжується втратою мови як інструмента комунікації та ідентифікації. Мовчання героїв, їхня нездатність або відмова говорити є не лише наслідком зовнішнього тиску, але й свідченням того, що мова більше не гарантує включення до спільноти. У цьому сенсі Інший – це той, чий голос не резонує в соціальному полі, той, чия присутність стає “невидимою”, а тіло – знеособленим.

Імагологічний дискурс Марі Ндіай значно розширює межі традиційного підходу до репрезентації Іншого, пропонуючи інтерпретувати його не лише як зовнішню фігуру, а як універсальний людський досвід відчуження. Її тексти функціонують у полі перехресних значень, де іншість виявляється не як фіксована ознака культурної належності, а як результат напруження між індивідом і соціальними структурами, між прагненням до інтеграції і неможливістю досягти прийняття. Така перспектива дозволяє аналізувати імагологічний дискурс не лише на рівні етнічного чи національного конфлікту, але й у площині особистісного краху, екзистенційного болю та втрати орієнтирів у суспільстві, що функціонує на основі виключення, ієрархії та відчуження [2].

У прозі Марі Ндіай виразно простежується вплив постколоніальної естетики, яка виявляється як на рівні тематичного наповнення, так і на рівні наративної організації тексту. Зокрема, авторка активно використовує низку поетикальних стратегій, характерних для літератури постколоніального типу, серед яких центральне місце займають деконструкція наративу, поліперспективність, фрагментарність оповіді та інтертекстуальні перегуки. Застосування цих технік дозволяє створити оповідну тканину, у якій наратив не є лінійним, однозначним або завершеним, а радше набуває мозаїчної, нестабільної форми, що відображає складність, суперечливість і мінливість ідентичності персонажів. У такий спосіб літературний текст стає простором, у якому ідентичність не артикулюється як чітко визначена сутність, а постає як процес постійного коливання, переосмислення, внутрішнього конфлікту й водночас спроби синтезу.

Деконструкція наративу у творах Ндіай виявляється, зокрема, у запереченні традиційної логіки оповіді, відсутності причинно-наслідкових зв'язків, хронологічного порядку, чіткої структури експозиції, кульмінації та розв'язки. Події подаються не в суворій послідовності, а через фрагменти, спогади, внутрішні монологи, які часто суперечать одне одному. Така побудова

сприяє створенню ефекту дезорієнтації, який є метафорою екзистенційного стану персонажів, що не можуть віднайти опору в стабільному, логічному наративі власного життя. Це віддзеркалює постколоніальний досвід втрати цілісного бачення світу, зумовлений культурною травмою, розірваністю зв'язку між індивідом і колективною пам'яттю, між особистим досвідом і домінантними наративами ідентичності.

Множинність перспектив, яку застосовує письменниця, дає змогу представити одну й ту саму подію або стан із різних точок зору, часто несумісних між собою. Це не лише унеможливорює фіксацію єдиного “істинного” погляду, але й підкреслює розмитість самоідентифікації героїв. Суб'єктивність у Ндіай не має стабільного центру, натомість розщеплюється між досвідом особистої травми, внутрішнього мовчання, тілесної вразливості та соціального несхвалення. Такий прийом руйнує класичну дихотомію “герой – оповідач” і акцентує на множинності Я, яке водночас говорить, замовкає і мовчить, заявляє про себе і втрачає здатність бути почутим [5].

Фрагментарна оповідь, характерна для новел Ндіай, є засобом передачі не лише розірваного сприйняття світу, але й самої структури травматичного досвіду, який не піддається цілісному наративному оформленню. Персонажі її текстів часто перебувають у стані напівмовчання, їхнє мовлення переривчасте, сповнене повторів, пауз, розмитих формулювань, що свідчать про неможливість повного осмислення власного становища. Через це літературний дискурс Ндіай репрезентує не історію як завершений об'єкт, а свідчення процесу формування ідентичності, що відбувається в умовах нестабільного, ворожого соціального контексту [3, с. 94].

Інтертекстуальність у творах Ндіай виступає не як декоративний елемент, а як засіб діалогу з культурною пам'яттю, з літературними та історичними наративами, що репрезентують домінантну європейську традицію. Через цитати, алюзії, стилістичні ремінісценції письменниця вступає в конфлікт із цими наративами, переглядає їх із погляду маргіналізованого досвіду, деконструє колоніальні й патріархальні моделі репрезентації. Інтертекстуальність у цьому контексті стає способом опору, ревізії і водночас включення Іншого до культурного простору.

Ідентичність персонажів у новелах “Trois femmes puissantes” не розгортається в межах стабільних ієрархій чи усталених культурних структур. Вона є динамічною, змінною, такою, що формується на перетині кількох осей: індивідуаль-

ного досвіду, історичної пам'яті, тілесного переживання, мовного вираження та просторового укорінення або виключення. Простір у Ндіай – це завжди не лише географічне, а й символічне поле, що вказує на можливість або неможливість приналежності. Мова, тіло, пам'ять і дім – усі ці складники постають як параметри, крізь які ідентичність набуває або втрачає форму. У такий спосіб Ндіай формує модель суб'єктивності, що не підлягає однозначному визначенню, але існує як постійний процес самопереосмислення, реакції на зовнішній тиск і спроби зберегти власну внутрішню цілісність у світі, де сама концепція ідентичності стала нестабільною [1, с. 64].

У творах Марі Ндіай, зокрема в новелах збірки “Trois femmes puissantes”, гендерний вимір іншості посідає центральне місце у формуванні імагологічного дискурсу. Представлені героїні – Нора, Фанта та Хаді Діатта – постають не лише як носії етнокультурної інакшості, зумовленої їхнім походженням, досвідом міграції чи расовою ідентичністю, але й як жінки, чия ідентичність маргіналізується додатково через гендерну приналежність. Таким чином, їхнє становище визначається подвійною або навіть множинною маргіналізацією, яка охоплює расову, соціальну, культурну й гендерну підпорядкованість. У цьому сенсі літературна репрезентація Іншого в текстах Ндіай набуває не лише етнополітичного, а й феміністичного виміру, що відкриває поле для гендерно орієнтованого аналізу.

Письменниця змальовує жінку як суб'єкта, що систематично позбавляється права на автономне існування: її голос стишується або ігнорується, тілесність об'єктивується, досвід знецінюється, а присутність у соціальному просторі або невидима, або небажана. Відповідно, жіноча інакшість у цьому контексті не є біологічною ознакою чи простою соціальною категорією, а виступає індикатором глибшої структурної нерівності, що продукується патріархальними, колоніальними й капіталістичними системами влади. Саме ці системи визначають параметри прийнятного та неприйнятного, інтегрованого та відкинутого, тим самим конструюючи межі публічного простору, з якого жінка-Інша витісняється або допускається лише в суворо регламентованих межах.

Мовчання, яке так часто супроводжує героїнь Ндіай, трактується не як прояв пасивності чи безсилля, а як складна і багаторівнева форма опору. Це мовчання стає політичним жестом – відповіддю на відсутність адресата, який був би готовий почути жіночий голос, сформований поза межами нормативного соціального порядку.

Мовчання жінки-Іншої є симптомом соціального незнання, яке продукує влада, заперечуючи її повноцінну суб'єктність. У цьому мовчанні закладено відмову від участі у комунікативному коді, що від початку побудований на нерівності, а тому не може гарантувати жінці рівноправного становища.

Позиція жінки в текстах Ндіай нерозривно пов'язана з тілесністю. Жіноче тіло постає не лише як фізичний об'єкт, що піддається контролю або насильству, а й як простір, у якому фіксується досвід іншості. Втрата автономії над тілом – через насильство, хворобу, втому, виснаження – є зовнішнім виявом внутрішньої відчуженості, травми та депривації. У той самий час тіло виконує комунікативну функцію: воно говорить замість жінки, коли її мова втратила дієвість, стає останнім засобом самовираження в умовах соціального приглушення. Таким чином, тілесність у новелах Ндіай – це не лише джерело уразливості, але й засіб опору, носій пам'яті, досвіду та ідентичності.

Імагологічний дискурс письменниці, у якому жінка є Іншою на кількох рівнях, вступає в перехресний діалог із гендерною критикою. У її текстах репрезентуються механізми, за допомогою яких жінку маргіналізують не лише через етнічну чи расову ознаку, а передусім через соціальні очікування, що заперечують за нею статус повноправного суб'єкта. Втрата голосу, ізоляція, втеча, витіснення – це не лише мотиви, а й інструменти моделювання того, як суспільні структури створюють умови систематичного виключення жінки з активного публічного простору.

Таким чином, тексти Марі Ндіай постають як лабораторія, де досліджується складний взаємозв'язок між гендером, расою, простором і владою. Жінка в цих текстах не просто Інша – вона

є Іншою в системі координат, де кожна ознака її ідентичності використовується як підстава для виключення. Це дозволяє розглядати імагологічний дискурс письменниці не лише в контексті міжкультурної взаємодії, а й у межах критичної феміністичної оптики, яка аналізує, яким чином влада моделює межі можливого буття жінки в сучасному суспільстві.

Висновки. Імагологічний дискурс новел “Trois femmes puissantes” Марі Ндіай є складним і багатовимірним наративом, який виявляє глибокі механізми репрезентації Іншого в сучасній французькій літературі. Письменниця показує, що Інший – це не лише носій іншої культури чи етнічної приналежності, але й той, хто не вписується у соціальні структури, піддається виключенню, дискримінації чи втрачає ідентичність унаслідок травматичного досвіду.

Імагологічна репрезентація у творі здійснюється через комплекс образів, символів та наративних стратегій, що дає підстави говорити про цілісну систему образів Іншого як конструкта не лише етнічного, а й соціального, психологічного та тілесного. Особливої ваги набуває гендерний компонент, який визначає специфіку жіночої іншості як особливо вразливої до суспільного виключення.

Таким чином, аналіз новел Марі Ндіай крізь призму імагології дозволяє виявити як художній текст транслює і трансформує суспільні уявлення про іншість, як він функціонує в політичному, соціальному й естетичному контекстах сучасного європейського простору. Результати дослідження мають значення для подальших розвідок у сфері постколоніальної критики, гендерних студій, порівняльного літературознавства та дослідження міжкультурного діалогу в сучасній прозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Carr J.-M. Les écrivains français et le mirage allemand: 1800–1940. Paris: Boivin et Cie, 1947. 175 p.
2. Dyserinck H. Imagology and the Problem of Ethnic Identity. *Intercultural Studies*. 2003. № 1. URL: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2009/NIDCC03_01/um/2_Dyserinck.pdf
3. (дата звернення: 11.05.2025)
4. Dyserinck H. *Komparatistik. Eine Einführung*. Bonn: Bouvier, 1977. 203 s.
5. Hoffmeyer J. Biosemiotics: Towards a New Synthesis in Biology. *European Journal for Semiotic Studies*. 1997. Vol. 9, N. 2. P. 335–376.
6. NDiaye M. *Trois femmes puissantes*. Paris: Gallimard, 2009. 320 p.